

Говорят, на Украине сейчас думают об открытии своего института востоковедения. Возможно, это будет еще не скоро, но сами планы такого рода — показатель движения к суверенитету, потому что реальная независимость нуждается в разнообразном информационно-исследовательском обеспечении не менее, чем в армии или министерстве внешних сношений. Культура суверенного народа естественно включает в себя традиции народоведения, стремление понять разные времена и страны. Люблянский сборник «К тысячелетию крещения Руси» — одно из свидетельств зрелости и широты этнологических традиций в Словении.

Н. Б. Мечковская.

Barszczewski Aleksander. Białoruska obrzędowość i folklor wschodniej Białostoczczyzny. Białystok, 1990.

Абрадавая і вуснапаэтычная спадчына беларусаў — жыхароў Беласточчыны — не раз прыягвала ўвагу польскіх і беларускіх народазнаўцаў. Адна з грунтоўных у гэтым накірунку — кніга прафесара А. Баршчэўскага «Беларуская абраднасць і фальклор усходняй Беласточчыны (нарадженне, вяселле, смерць)», выдадзеная ў Беластоку на польскай мове (песенныя тэксты друкуюцца лацінкай па-беларуску). Своечасовасць з'яўлення такой работы прадвызначае тое складанае становішча, у якім апынуліся беларуская абраднасць і фальклор: перад рэальнай пагрозай знікнення разам з адыходам старэйшага пакалення — фактычна адзінага сённяшняга носьбіта традыцыйных форм народнай культуры.

Кніга А. Баршчэўскага на папулярным узроўні знаёміць чытачоў з той часткай заходнебеларускага фальклорна-абрадавага комплексу, якая суправаджае тры галоўныя падзеі ў асабістым жыцці чалавека. У адпаведнасці з пlynню чалавечага існавання знаходзіцца і кампазіцыя кнігі, якая складаецца з трох асноўных раздзелаў: «Радзінна-хрэсцініны абрады», «Ва ўлонні вясельнай абраднасці», «Абрады, звязаныя са смерцю і пахаваннем». Кожны з раздзелаў у сваю чаргу мае даволі лагічную ўнутраную арганізацыю: у главах, прысвечаных прыходу на свет і адыходу чалавека з яго, аўтар адштурхоўваецца ад абрадаў і звычай, што непасрэдна папярэднічаюць галоўнай падзеі, спыняецца на апошній і ад гэтага кульмінацыйнага моманту пераходзіць да апісання тых рытуалаў, якія нараджэнне або смерць непазбежна выклікаюць за сабой; апавяданне аб вясельнай абраднасці пабудавана па асноўных этапах гэтага цырыманіяла.

Радзінны, вясельны і пахавальны фальклорна-абрадавыя комплексы ўсходняй Беласточчыны пададзены ў кнізе як складаныя, але арганічныя сістэмы. У апісанне абрадаў як абавязковы іх элемент уключаны тэксты сямейна-абрада-

вых песень і галашэнняў, вусных прамоў, славесных формул, прыказак, прымавак, замоў. Акрамя таго, аўтар знаёміць чытача з абрадавай атрыбутыкай, элементамі адзення. Карціна народных звычаяў лаўстае ў кнізе як бы знутры. Такое ўражанне дасягаецца дзякуючы таму, што работа А. Баршчэўскага дакументалізавана. І ў гэтым, несумненна, яе вартасць. Аўтар з густам, у меру ўводзіць у агульную канву кнігі ўспаміны, меркаванні жыхароў усходняй Беласточчыны, што надае публікацыі лэўнасць і пераканаўчасць. Гэтаму спрыяюць і ўласныя ўспаміны самога даследчыка — ураджэнца беластоцкага краю. Арганічна ўваходзіць у кантэкст апавядання і інфармацыя сацыялагічнага плану, як, напрыклад, аб адносінах сялян да полу будучага дзіця ці развагі аб замагільным жыцці і існаванні душы. У кнізе зафіксаваны і змены, якія адбываліся ў фальклорна-абрадавай сістэме прыкладна ад пачатку XX ст. да нашых дзён.

Апісаны ў кнізе фальклорна-этнаграфічны комплекс падаецца аўтарам без адрыву ад агульнабеларускага кантэксту, як з'ява, у якой арганічна спалучыліся рэгіянальнае і агульнанацыянальнае. Апавяданне пра ўсходнебеластоцкія звычаі і рытуалы часта дапаўняецца для параўнання апісаннямі з іншых мясцовасцей Беларусі і Польшчы. Апошніе — і як прыклад узаемаўплываў паміж культурамі суседніх народаў, як свярджэнне іх генетычнай блізкасці. Аўтар часта і да месца звяртаецца да сведчанняў вядомых польскіх і беларускіх даследчыкаў: Доўнар-Запольскага, Карскага, Глогера і іншых. Не пазбягае прафесар Баршчэўскі ў некаторых момантах і ўласнага каментарыя. Прычым робіць гэта дастаткова асцярожна.

Аднак работа А. Баршчэўскага не пазбаўлена і некаторых недакладнасцей. Так пасля расказу пра пасад маладой аўтар гаворыць пра звычай, «калі малады перад шлюбам прыбывае да дому маладой і бярэ разам з ёй удзел у пасадзе...» (С. 95). На жаль, гэтае выказванне не суправаджаецца ніякім каментарыем. Аднак абедзве названыя цырымоніі: пасад маладой у яе доме перад шлюбам і сумесны пасад маладых — хоць і аб'яднаны адной назвай, па сутнасці, рытуалы, адрозныя як па прызначэнні, так і па сэнсу: першы ўзыходзіць да абрадаў ініцыяцыйнага характару, другі мае значэнне злучэння маладых. Думаецца, што агаворка аб такой дыферэнцыяцыі была б карыснай.

Далей, расказваючы пра вясельную бяседу, А. Баршчэўскі сярод традыцыйных абрадавых змяшчае і тэксты пазаабрадавых песень на сямейную тэматыку: «Выйсці замуж, трэба знаці...», «Цвіце, цвіце чарэшанька...» Гэтыя песні сапраўды папулярныя, спяваліся і спяваюцца падчас вясельнага застолля. Аднак адсутнасць размежавання паміж абрадавымі песнямі — ядром вясельнага песеннага рэпертуара і песнямі неабрадавага характару, якія не ўзніклі разам з абрадавым дзеяннем, а з цягам часу былі прымеркаваны да яго, відаць, недапушчаль-

ная, бо гэта можа ўвесці ў зман чытача-«дылетанта» ў фалькларыстыцы, у якога ў выніку з'явіцца памылковае ўяўленне аб жанравым складзе беларускай вясельнай паэзіі.

Незразумела таксама, чаму А. Баршчэўскі рэлігійнага паходжання песні «Памятайце, хрысціяне...», «Людзі кажуць, што умру я...» называе «аўтэнтчнымі народным рэлігійным сведчанням» (С. 156—157). Аўтэнтчнымі ў адносінах да фальклору звычайна называюць творы, што адпавядаюць традыцыйным народным канонам, якія істотна адрозніваюцца ад канонаў рэлігійных. Названыя вышэй тэксты наўрад ці можна лічыць такімі, хаця, няма сумненняў, яны так ці інакш прыжыліся ў народзе.

Кніга «Беларуская абраднасць і фальклор усходняй Беласточчыны (нараджэнне, вясслле, смерць)» — безумоўна, з'ява ў галіне народнага ўстава. Удалы, даступны стыль выкладання, багата самога матэрыялу — неад'емныя складальнікі поспеху кнігі, пры працытанні якой атрымліваеш не толькі пэўную інфармацыю, але і эстэтычнае задавальненне.

В. Д. Астрэйка.

В. А. Колесник. Говорите по-болгарски правильно. Болгарско-русско-украинский диалектный словарь. Одесса: «Маяк», 1991. 173 с.

Диалектный словарь жителей болгарских сел юга Украины с русско-украинскими параллелями подготовлен одесской болгаристкой В. А. Колесник. В книге содержатся исторические сведения о заселении болгарам, начиная с XVIII в., территории юга Украины и Молдавии. Эти иммиграционные процессы были настолько значительны, что в результате в Одесской области сложились крупные болгароязычные поселения, сохранившие, с одной стороны, бытовые, культурные, религиозные и языковые традиции своих предков, а с другой стороны, испытавшие сильное влияние русского и украинского языков и этносов. (По некоторым данным, численность болгар в этих местностях достигает до 100 тыс. человек).

В. А. Колесник предлагает свою классификацию болгарских говоров этого региона, называет их основные черты. Здесь же приводятся рекомендации носителям болгарских говоров по изуче-

нию ими болгарского литературного языка, которые учитывают фонетические и грамматические особенности болгарских диалектных черт. Так, выделяются диерезы звуков «х», «в», «т» в словах **сички** (литер. **всички**), **праят** (литер. **правят**), **убав** (литер. **хубав**), **муа** (литер. **муха**), **болес** (литер. **болест**); ассимилятивные изменения звуков **гланна** из литер. **гладна**, **дремни** из литер. **дребни** и др.

Отмечены и диалектные отклонения от литературного языка в употреблении членных форм мужского рода, где вместо ожидаемого **-ът** наблюдается **-о** или **-у**: **мъжо**, **снего**, **мразо** и т. п.; акцентологические сдвиги со специальным указанием для носителей болгарских говоров на правильные варианты произношения и ударений, некоторые синтаксические особенности (употребление кратких местоимений в начале предложений — **Ме ви-кат**, возвратного местоимения или частицы **се** — **Се казвам** и др.).

В лексических особенностях диалектов «украинских болгар» особенно заметно влияние русского языка (большое число русизмов) в названиях профессий, техники, сельскохозяйственных терминов и др.

В лексике, используемой проживающими на Украине болгарам для обозначения реальных быт, можно обнаружить любопытные фонетические особенности и семантические переходы в сравнении с литературной нормой. Ср.: диал. **обеселник** — «глиняный сосуд с ручкой, в котором носят воду в поле» и литер. **бесилка** — «виселица»; диал. **бакърница** — «лавка или вешалка для ведер» и литер. **бакър** «медь, медный сосуд для воды» и т. д.

Однако основную ценность представляет словник болгарских диалектизмов с их параллелями в болгарском, русском и украинском языках, содержащий около тысячи лексем. Это богатый материал для специалистов, занимающихся преподаванием и изучением болгарского языка.

Книга снабжена русским и украинским словариками, включающими список слов-параллелей основной части словаря, а также краткие сведения по болгарской грамматике.

Необходимо отметить, что это полезное для филологов издание выпущено в свет автором-энтузиастом за свой счет.

А. М. Калюта.

Увага!

У рэцэнзіі А. П. Груцо, апублікаванай у трэцім нумары нашага часопіса за 1991 г. (с. 73), дапушчана памылка ў прозвішчы аўтара манаграфіі. Замест «Свяжынскі» трэба чытаць «Свяжынскі».